

BARNEOMBUDET

Justis- og beredskapsdepartementet, politiavdelingen
Postboks 8005 Dep
0030 OSLO

Deres ref:

Vår ref:
17/00692-2

Saksbehandler:
Elin Saga Kjørholt

Dato:
20. september 2017

Barneombudets høringsuttalelse - En påtalemyndighet for fremtiden NOU 2017:5

Barneombudet takker for muligheten til å avgi høringssvar i saken.

I tråd med ombudets lovpålagte mandat om å overvåke Norges oppfyllelse av FNs barnekonvensjon, vil vårt høringssvar sette fokus på hvordan Norge bedre kan ivareta barns rett til beskyttelse mot vold og overgrep. Barneombudet velger denne gangen å avgi et overordnet høringssvar som understreker viktigheten av at påtalemyndigheten prioriterer arbeid mot grov omsorgssvikt, vold og seksuelle overgrep mot barn.

Barneombudet har fulgt straffesaks kjedens arbeid med saker om vold og overgrep mot barn over en årrekke. Vi har utstrakt kontakt med departementer, direktorater, ulike politidistrikt, barnehus, Kripos, Politihøgskolen, andre universitet- og høgskolemiljøer, dommere, advokater, andre faggrupper, interesseorganisasjoner samt barn selv og barnas pårørende.

1. Hvorfor er politi og påtalemyndighet viktig for barn?¹

Altfor mange barn i Norge utsettes for grov omsorgssvikt, seksuelle overgrep, fysisk og psykisk vold uten at samfunnet klarer å beskytte dem.

Straff er sjelden det viktigste for et barn. Det er likevel helt grunnleggende for et samfunn basert på trygghet og likeverd at staten beskytter sine borgere mot krenkelser i form av vold. Barn er en sårbar gruppe. De er avhengige av voksne som beskytter dem. Det må markeres at rettsstaten ikke aksepterer at noen utsetter barn for vold og overgrep. Likevel går de aller fleste som utsetter barn for vold og overgrep fri.

Hver 20. barn i Norge har opplevd alvorlig fysisk vold fra foreldrene, de fleste gjentatte ganger. 30 prosent av alle barn har opplevd å bli utsatt for vold i sitt eget hjem. Blant norske kvinner oppgir mer enn 1 av 5 at de ble utsatt for en form for seksuelle overgrep i barndommen, mens nesten 1 av 10 menn oppgir det samme. En av 10 kvinner i Norge har opplevd å bli voldtatt, de fleste før de fyller 18 år. Hvert år bor mer enn 1500 barn på krisesenter i Norge, hundrevis av barn lever med voldsalarm og ca. 450 barn lever på det politiet omtaler som sperret adresse.

¹ Informasjonen i dette avsnittet er hentet fra ulike forskningsrapporter og offentlige utredninger. Barneombudet har valgt å ikke benytte enkeltkilder, men tegne et overordnet bilde som er veldokumentert.

Tusenvis av barn i Norge opplever at det som skulle vært deres trygge base er et sted de er utrygge og redde fordi de utsettes for fysiske og psykiske krenkelser. Disse barna er i konstant beredskap, noe som fører til utskillelse av stoffer som i for store mengder skader kroppens naturlige immunforsvar. I tillegg påføres barna traumer som har alvorlig innvirkning på deres utvikling og fremtidige helsetilstand. Barn som har opplevd vold, overgrep og omsorgssvikt er overrepresentert i statistikk over personer som faller ut av skolen, rusmisbrukere, barnevernsbarn, pasienter i psykisk helsevern, prostituerte og kriminelle. De har også langt større risiko for å utvikle fysiske helseproblemer.

Tross trusler, skam og redsel for å ikke bli trodd, forteller noen av disse barna hva de har vært utsatt for. De forteller også hva det gjør med barn å bli utsatt for vold. Likevel ender de aller fleste sakene uten tiltale. Kun i et svært lite mindretall av sakene blir noen dømt. Det er et sterkt behov for bedre tall og statistikk på området, særlig sett hen til at det vi vet er svært bekymringsfullt.

Vold, seksuelle overgrep og grov omsorgssvikt mot barn er ifølge norsk lov grove forbrytelser. Likevel slipper de aller fleste gjerningspersoner straff, mens barna må leve resten av livet med skadene de er påført. Økt innsats fra politi og påtalemyndighet vil føre til at vi som samfunn i større grad klarer å stoppe overgrepene og straffe de skyldige.

Resultatet av politiets befatning med saken har betydning også for andre instansers vurdering. Blir saken henlagt av politiet viser det seg at det er vanskeligere også for andre instanser å legge barnets forklaring til grunn. Dette kan føre til at barnet fortsetter å bo sammen med gjerningspersonen, at barnet må på samvær eller at barnet blir involvert i en foreldrekonflikt som er ytterlig traumatiserende.

2. Prioritering av sakene

Det finnes mange gode grunner til å prioritere å jobbe med vold mot barn. I tillegg til det enkelte barns lidelse koster vold mot barn samfunnet store summer. WHO har beregnet at kostnadene for vold mot barn ligger opp mot 1 prosent av et vestlig lands brutto nasjonalprodukt.

Staten har en sterk juridisk forpliktelse til å beskytte barn

Barn har en sterk juridisk rett til beskyttelse av sin personlige integritet jf. Grunnloven § 104, Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen artikkel 3 og 8 samt FNs barnekonvensjon artikkel 19 og 34 som gjelder med forrang foran norsk rett, jf. menneskerettsloven § 3.

Det er gitt sterke politiske føringer om å prioritere saker om vold og overgrep mot barn

Ulike regjeringer har de siste årene satt vold og overgrep mot barn høyt på sin agenda. Det er utarbeidet en rekke handlingsplaner, for eksempel «En god barndom varer livet ut» 2014–2017 (BLD), «Et liv uten vold» 2014–2017 (JBD) og «Opptappingsplan for arbeid mot vold og overgrep» som ble vedtatt i Stortinget våren 2017. Det er også gitt sterke føringer fra politisk hold om at etterforskning av saker om vold og overgrep mot barn skal prioriteres i arbeidet med nærpolitireformen. Handlingsplanen mot vold i nære relasjoner «Et liv uten vold» angir som del av politiets overordnede samfunnsoppdrag å beskytte utsatte for vold, samt avdekke antatte store mørketall.

Riksadvokaten og politidirektøren har fulgt opp de politiske føringene

Riksadvokaten har i flere år understreket betydningen av å prioritere arbeid mot vold og overgrep mot barn. I Mål- og prioriteringsrundskrivet 2017 slår Riksadvokaten fast at

misbruk og overgrep mot barn er et økende samfunnsproblem, og ber om grundigere og raskere etterforskning av sakene.

Også politidirektør Humlegård har vært klar på at disse sakene skal prioriteres, og uttalte i juni 2016 til Aftenposten vedrørende saker om vold og overgrep mot barn: «Dette er ikke noe «valgfang» lenger – den politileder som ikke har fått med seg de sterke signalene fra Storting, regjering, riksadvokat og fra meg, har ikke fulgt med i timen!»

Politiets arbeid mot vold og overgrep mot barn har de siste årene blitt styrket vesentlig gjennom etableringen av 11 barnehus og det nye regelverket om tilrettelagte avhør. Bare fra 2013 til 2016 har antall avhør på barnehusene steget fra 2652 til 5955. Dette betyr trolig at mørketallene reduseres noe. Skal denne trenden fortsette må folk oppleve at det nytter å anmelde. Barneombudet mener det er behov for bedre statistikk med oversikt over hvordan de anmeldte sakene ender.

3. Påtalemyndighetens rolle

Samfunnets ønskede markering av at vold og seksuelle overgrep mot barn er grove forbrytelser som ikke kan aksepteres vil utebli dersom etterforskningen ikke fører til at flere gjerningspersoner straffefølges, og at flere saker ender for domstolene. Her spiller påtalemyndigheten er nøkkelrolle.

Barneombudet er glad for at tilrettelagte avhør nå er høyt prioritert. Vi er derimot bekymret for om den resterende etterforskningen og påtalemyndighetens behandling av sakene blir høyt nok prioritert.

4. Nødvendig opprustning

Arbeidet med politireformen har vist at tre ting er særlig viktige for behandlingen av saker om vold mot barn:

- Kompetanse
- Organisering
- Ressurser

Dette er felt som skal ivaretas gjennom politireformen. Det er viktig at påtalemyndigheten er en del av denne opprustningen av politidistriktenes arbeid på feltet. Når alle politidistrikt nå skal opprette og videreføre robuste etterforskningsmiljøer mot vold og overgrep, vil det i tillegg være helt sentralt at det innføres rapporteringsrutiner som gjør at man kan følge opp at sakene prioriteres.

5. Rapportering må stå sentralt

Dagens rutiner med rapportering på tilrettelagte avhør har vært helt nødvendig for å få hevet fokuset på saker om vold og overgrep mot barn. Det er viktig at trykket på tilrettelagte avhør evalueres og at rapportering på tid justeres og suppleres av rapportering på andre deler av saksgangen. Nye rapporteringsrutiner bør vurdere kriterier som for eksempel:

- hvor lang tid det går før sakene er ferdig etterforsket
- hvor lang tid det går fra tiltale til rettssaken starter
- hvor stor prosentandel av de anmeldte sakene som ender med tiltale
- hvor stor prosentandel av de anmeldte sakene som ender med domfellelse

- antall ansatte i enheten koblet opp mot antall saker
- antall spesialutdannede avhørere i enheten
- antall påtalejurister med spesialutdanning i avhørsledelse i enheten
- i hvor mange prosent av sakene ledes etterforskningen av etterforskningsleder med spesialkompetanse
- i hvilken grad enhetens spesialutdannede ansatte benyttes til andre oppgaver

Å beskytte våre mest sårbare borgere mot vold og overgrep må være en av vårt samfunns viktigste oppgaver. Barneombudet ønsker derfor å understreke betydningen av at påtalemyndigheten er med å oppfylle målsettingene som er uttrykt fra mange hold, om å prioritere saker om vold og overgrep mot barn.

Vennlig hilsen

Anne Lindboe
barneombud

Elin Saga Kjørholt
seniorrådgiver

Brevet er godkjent elektronisk og har derfor ingen signatur.